

גרשון קניספל:

בעיקבות מאיאקובסקי לבאקו

אתה בולע ערכות אי-יך במלעותותי של הטופולב 164 ותמה על עיצובו. איהו ניגוד: צורות אווירודינאמיות כה מושלמות, כה נקיות, ואילו המכונות הסובייטיות — משוה מסורבל, גס וחסר-חן מתלווה אליהן, וכוונתי אינה לכלי רכב כבדים רווקא. המטוסים, לעומת זאת, מעוצבים בהקפדה צורנית מירבית. והם באים בדגמים כה רבים ושונים, בנפחים גדולים וקטנים, עד שאני מתקשה לשחזרם ביוקרונ. בעוד אני שקוע בהרהורים אלה ניגלה מתחתנו, מבעד לחלון הטופולב, יער של אנטנות. לא, טעיתי, אלה הם מגדלי קידוח נפט. כצימחיה סבוכה למלאו רוחב שדה-הראיה. כתחרה חורות של ריקמה דקה וצפופה, המוני מיגדלי-קידוח, פרושים כשטיח. מן המרחק נדמה לעיתים: יערות אורנים. ניצבים בסך, בסדר מופתי, גדודים גדודים, חטיבות חטיבות, אין ספור.

לפתע עולים ויכרונות ילדות. ברגים שהייתי מעמיד על ראשם, חיילים-חיילים, כבשר-הקרב. היה זה בימי ראשית מלחמת העולם השנייה. חיילי הבריל אולו מהחנות והברגים שימשו תחליף.

ושבו ערכות צהובות, מרחבים שוממים אדירים, לאי-מעובדים, ושוב מיגדלי קידוח. והערכות מכוסות ביצות ומיות אנמים. שבו עינים אני מחוץ לבית. האם נפלה כבר ההכרעה בדבר הנביא האומלל?

פזורנפש מחמת החום, ואולי גם בשל הנוף החרגוני הנשקף בעד החלון, ואפשר סתם עייף, אני חוזר ומעלה בדעתי את שיקולי השוללים והמחייבים. הכל סביב ייצורו של מטוס-קרב אחר.

בינתיים נטרפים מאות קילומטרים של ערכה במלעות הטופולב ועדיין אין סימן לבאקו. כן: יש סימן: אנחנו מתחילים לנחות. כנפי-המטוס מתחילים לפרוץ במחול ה"קלידים", הם עולים ויורדים בכפסנתר, מנענעים עולים ויורדים בלא פסנתרן. יד נסתרת פורטת עליהם.

הערכות שטרבו להסתים והחום קהה-החושם העלו בי מחשבת איוולת על רבר מטוס חסר-טייס, על מישקל ספינת ה"הולנדי המעופף" הירועה. תעתועי מידבר, פאטאמורגאנה. מתח תינו נראית לפתע עיר של כיפות ומגדלים וחומות סביב לה. אסוציאציה של ירושלים ושיירי ההלל שלה. אך ההרים, לאן נעלמו ההרים? כאן רק ערכות צהובות מסביב, הכל ערכות צחיחות. אכן, נוהד-מירבר של ממש.

רק לפני זמן קצר עסקתי בחומות הקרמלין, ציירתי את הקתדרלה כסליקה בכיכר האדומה — ופיתאום נוהד-מירבר מוריק. טוף-טוף נוחתים. החום גובר אבל זהו חום יבש, כחומה של

רישום של מאיאקובסקי: איור לשירו "סיפורו של עריק"

אילת, שלא כחונן של תל-אביב או חיפה המלווה תמיר בלחות רביקה.

המטוס נחת ואני מרגיש כי משוה חסר לי. רק כעבור דקה אני מזהה מה היכן היו מחיאות-הכפיים המוכרות לטסים במטוסים אל על, מחיאות-כפיים שכבר הפכו אצלנו חלק מטקס הנחיתה. כאן נוחתים בלי שום טקס, אוספים את המטלטים ויורדים בלא הרגשת-הג.

אני מובא לחדר הקבלה של האח"מים, מקום שם כבר ממתנה לי "טרויקה". אנחנו מוצגים זה לפני זה: פרוסבור הינדרברן, דיקן הפקולטה לתכנון ערים, זקן נשואי-פנים, שחוח מעט, אך בעל גמישות קפיצית שאינה אופיינית לבני גילו. עיניים עירניות בתוך מיסגרת של מישקפים כבדים, דמות נעימה וחביבה שאתה רוחש לה מייד אמוך, מזכירה במיקצת מישוה מהעבר הרחוק, כן, את מוצאדק, ראש-ממשלתו המתמרד של השאח הפרסי לשעבר.

כתפאורה מנוכרת ועקרה, דוגמת יפו העתיקה, הרובע היהודי בירושלים העתיקה, או אזור ואדי סאליב כחיפה שכל תושביהם המקוריים נמלטו או הורחקו מהם. כחיפה, למשל, עסוקים עתה בולדוורים בהריסת פינות החמר האחרונות שעוד נותרו לפליטה אחרי ארבעים שנות הונחה והתעלמות מכוונת.

כאן באורביג'אן היטיבו להבין כי הצלחת שימורם של אתרי העיר העתיקה על סימטותיה הצרות, המצלות על כל הבא אליהן, אינה יכולה להתחיל בעקירת התושבים בני המקום וסיגול האזור לדרישותיה של אוכלוסייה כרמה כלכלית ובמעמד גבוה יותר.

תושביה של באקו העתיקה מוסיפים להתגורר בבתיהם, בתים שעברו שיפוץ ושיחזור; המיכנים נרפאו, המדרגות שוקמו, שום מיכנים חדשים מווייפים לא ניבנו במקומם של הישנים. הכל שומר על אתגטיות והכל מיועד לרווחת התושבים המתגוררים כאן מזה דורות. כך ניצל אזור נפלא המרווה כיום את גולת-ההכותרת ומקור גאוה לתושבי העיר.

החומה הסובבת את העיר כולה מאגדת מיסגרים וכוסיות, על צורותיהם הגיאומטריות

מקבל-הפנים השני נמרץ, הדוריסכר, בניל הכיניים, לראשו בלורית מלכיה שהגיל כבר החל לתת בה אותותיו ולכרסם במיצחו. אך גון עורו הכהה רק מרגיש ביתר-שאט את לובן שערותיו. עיניים אפלות יוקדות מרצדות בשוכבות הלוך ושוב. מין מויגה שבין הודי לדרום-אמריקאי ממוצא אינדיאני. זהו אל-בק, צייר, מזכיר איגוד האמנים של אורביג'אן, הרפובליקה הסובייטית שבכירתה נחתנו זה עתה. מגיעה המכונת ובה בהנהגורה השלישי שפרש לרגע, הנגה. מחליפים כמה מישפטים וכבר אנחנו בדרך לבאקו.

מיפגש מערב ומזרח

כאן ממתנה לי החוויה המתקת ביותר בתחום האורבאני, העירוני. הור המגיע לעיר הצמודה לחוף הים הכספי,

מאיאקובסקי על רקע התעמולה המהפכנית

הנפלאות והשונות זו מזו, עם מיכנים בסגנון קולוניאלי אשר הוקמו כשיליה המאה התשע-עשרה, בעקבות השיגוש הכלכלי שבא עם גילוי אוצרות הנפט האדירים של האזור. נביליה נולדו כאן מיליונים חדשים שהחלו בונים את בתיהם ובתי משרדיהם באוריינטציה (פאראדוכס: המילה אוריינטציה גזורה מ"אוריינט" שפירושו מיוחד רווקא) מערבית מובהקת.

בניין האופרה המקומית, מסכיר לי פרופסור הינדרברין, נבנה על-ידי אחד מעשירי העיר לקראת הנפתו של זמר הכאס המהולל פיודור סאליאפין בשנת 1912. מלאכת הבניה החלה שמונה חודשים בלבד לפני הביקור הצפוי. מי שרואה כיום את המיכנה הנפלא לעולם לא יעלה בדעתו כי כל זה נבנה בתוך שמונה חודשים.

עכשיו, מוסיף הדיקן, כמו להכעיס נמשכת מלאכת השיפוץ הבניין כבר יותר משנתיים ואיש עדיין אינו רואה את סופה. "אולי צריך להחזיר את הקפיטאליסטים, אני מגיב בבת-צחוק. "חס וחלילה", מזדעק הפרז-

פסור, שיימשכו השיפוצים עוד שנתיים, אבל אלה לא יחזרו"

סוירים נוספים בחוצות העיר מגבירים את הרושם שהמיפגש הנדיר של מזרח ומערב הוא שהביא לפריחה המופלאה, המיוחדת במינה, שבאקו.

בניגוד גמור למוסקווה, למשל, ששם מעטים מאוד מקומות המיפגש הפומביים, ולא תמצא שם בתי-קפה או מיסערות בחוצות העיר; אלה מכונסים ברובם בבת-המלון ובמרכזים המיסחריים — מחמת קצב הבנייה הבהול וגירולה המהיר של הבירה הסובייטית היא גם איבדה את מרכזה, שהוחלף בריבוי של מרכזונים מפוצלים.

כאן, בבאקו, לעומת זאת, התאגים שבכניסה לעיר העתיקה, בשערי החומה, משוחזרים בדאגה עיקבית לא רק לשימור האדריכלות אלא גם להמנש קיומם של בתי-קפה ומיסערות מסוגננים, מרוהטים בקפידה, אשר שטיחים נפלאים מתוצרת מלאכת-היד האורבאניאית מפארים את ריצפתם ואת כותליהם. כך הפכו כוכים עתיקים למקומות מיפגש ובילוי קריים, כשמסכיב מפוזרים פסלים עתיקים ביד והירה ודואגת. והכל בחוש מידה נפלא.

הצייר אל-בק, מזכיר אגודת הציירים והפסלים של הרפובליקה, מספר לי על ביקורו של המשורר סרגי יסנין בבאקו בשנת 1922.

מירה פרסית לא-פרסית

קירוב, מנהיגה הראשון והנערץ של הר-פובליקה האורבאניאית, קיבל אישית את פני המשורר ואף עשה מאמצים גדולים להנעים את שהותו כאן. נתברר כי מסורת ריקודי-הבטן המקומיים, ששימנם יצא למרחוק, וכן אורית ה"השראואה" של העיר המיוחדת, הם שהביאו לכאן את המשורר. יסנין ביקש למצוא בבאקו השראה לכתובת שירה אקזוטית שביקש אותו זמן לכתוב.

מאחר שבאקו עצמה לא ענתה, כנראה, על ציפיותיו, הפציר בקירוב לספק לו ספינה וצוות מלווים שעיים יעשה את הדרך לפרס. שם היה בטוח שימצא את ההשראה המתאימה...

בקשתו הותירה את קירוב מבוהל ואובד-עצות. הוא היה מודע יפה לעובדה שבאותם ימים נתרבו ההתנגשויות בחייהם של אזרחים סובייטיים שהגיעו לפרס, בעיקר מחמת פעילותם של קנאידות למיניהם (נשמע מוכר). לקירוב היה ברור שאין לסכן את חייו של אחד מגדולי משורריה של ארצו בהרפתקה מנין זו.

הוא רקם איפוא מוימה. בעזרת עוזריו איתר דאצ'ה, היא מעון-נופש, מרשימה באזור באקו. לשם העביר להקות ריקוד מיוחדות, מחוללות, נגנים ותפאורנים שהפכו את המעון מיקף החומה לטירה מיוחדת מהממת.

בערב שלמחרת העלו את יסנין על ספינה, אותה השיטו סחור-סחור במשך שעות כדי ליצור את הרושם של מסע ארוך. משהגיעו לטירה, ירדו יסנין ומלוויו, שלא חשדו בדבר, לטירה ובילו בה שעות רבות של הנאה בלתי-נסכחת (לפי עדותו של המשורר עצמו). עם שחר, לפני שעמדו לחזור לבאקו, גילה יסנין לפתע את קסרתו של חייל הצבא הארום, וכוכב מזהה במרכזה, מציצה אליו מעבר לחומה.

המשורר נדהם, שאל את מארחיו למעשהיהם של חיילים סובייטיים ב"פרס". וכך נתגלתה "מזימתו" של קירוב.

בסופו של דבר נתרצה הפייסן וקיבל את התעלול ברוח טובה ובהבנה. הוא אפילו הקדיש סירה של "מרופעים" (שירים בני ארבע שורות בנוסח הפרסי) לחיזיונותיו ה"פרסיות" שהתרחשו לא הרחק מבאקו...

תושבי באקו מצטיינים בכלל כמארחים נדיבים שאינם מרבים בגינוני-טיקס פורמאליים. נראה כי עיר שדאגה לפתח ולשמר איכות סביבה כה מרשימה, שופעת כל טוב, משפיעה גם על סבר-פניהם ועל ריקמת יחסיהם אלכביים של תושביה.

אז שהלווה מחוסרת מתחים ודאגות, בה נתקלתי במקומות רבים בהם ניקרתי כברית-המועצות, מורגשת כאן אפילו ביתר-שאט.

אתה מוטט להנאתך במרכזו העיר שהיה למידרחוב ובו מרכזים סואנים להולכי-רגל בלבד. הכל מרווח ונינוח. המיסערות ובתי-הקפה הומים מאדם. אלה הממוקמים בחאגים שומרים על צינה נעימה גם בימי קיץ חמים אלה.

נדמה כי רוח של אופטימיות שוררת בכל. ורוח זו מורגשת רווקא על רקע הערכות השוממות, הצחיחות שמסכיב.

מחר אני יוצא לטיביליסי. עכשיו אני יוצא